

СТАНОВИЩЕ

по конкурса за доцент по професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика – Логопедия), за нуждите на СУ „Св. Кл. Охридски”, с единствен кандидат гл. ас. д-р Катерина Атанасова Щерева

член на журито: проф. Людмил Мавлов, дмн

Фонологичното осъзнаване (ФО), е фундаментален процес на изграждане звуковата структура на речта, но е също и необходима предпоставка за цялостното развитие на езиковата система и всичките ѝ символни кодове. Поради тази същностна особеност на ФО, както и на неговата роля при различни вербални дейности (особено на четивните процеси), тъкмо в тази насока са центрирани от много години трайните научни интереси и експериментални проучвания на д-р Щерева. Нейните целенасочени и задълбочени изследвания в тази област имат за резултат редица оригинални теоретични, методологични и приложно-практически приноси.

Поради ограничения обем, който предвижда едно становище, аз ще скицирам накратко някои по-важни приносни елементи от научното творчество на кандидатката, които са отразени в множество статии и са успешно обобщени в двете нейни самостоятелни монографии.

Още в ранните си изследвания, когато д-р Щерева проследява йерархичната последователност в развитието на ФО при четири отделни възрастови групи от 4 до 7 г., тя постига редица съществени приноси.

Така, установява се, че поради определени специфики на българската езикова система, нашите деца демонстрират по-ниски резултати при тестовете за римуване, изравняване на резултатите за сегментиране на изречението по неговите лексеми и на думите по техните срички, както и доста високите постижения при манипулирането със срички и фонемии.

Важен извод от проучването е, че независимо от цитираните особености, формирането на ФО при българските деца, като цяло,

потвърждава концепцията за неговото универсално развитие при всички езици, което винаги протича от глобалното към все по-сегментираното преработване, докато накрая се стигне до истинските фонологични операции.

Съществена е и находката, че около 5-годишната възраст се оказва критичен период, твърде важен за последващото изграждане на ФО.

Редица оригинални и приноси резултати се очертават от изследваните взаимоотношения между ФО и Бързото назоваване (БН), както и взаимовръзката им с изграждането на уменията за четене.

ФО и БН, в крайна сметка, се очертават като независими и самостоятелни компоненти на глобалното лингвистично осъзнаване. Това е особено подчертано за Бързото серийно назоваване.

Важна находка е установената корелационна зависимост между скоростта на четене с повечето задачи за ФО, както и с тези за БН. Децата с ниски резултати формират една рискова група за евентуален дислексичен дефект. Те обаче имат не само количествени, но и качествени отличия от нормата, като демонстрират по-високи резултати при задачите за манипулиране, в сравнение със задачите за класифициране и сегментиране.

От друга страна, корелациите между скоростта на четене и задачите за ФО и БН, не вървят винаги успоредно. Когато те се разминават, всъщност оформят две отделни, отличаващи се подгрупи от рискови деца.

Цитираните приноси резултати са отразени в защитената от кандидатката докторска дисертация през 2011 г., както и в монографията „Фонологичното осъзнаване на децата” (2012 г.).

В последващите осем години след проведените първи изследвания, д-р Щерева продължава активно да детайлизира теоретичните и експериментални изследвания, свързани с ФО и с четивните процеси, като се включва проучването също и на разбирането при четенето, както и на ритъма, слуховата и прозодична преработка при четене.

Отново, като още по-зрял и ерудиран млад учен, д-р Щерева постига значими резултати в експерименталните си проучвания.

Интересен е резултатът, че при началното ограмотяване, първокласниците показват по-силна взаимовръзка между декодирането (плавното четене) както с БН, така и с ФО, докато по-късно, при второкласниците декодирането вече е много по-силно свързано тъкмо с ФО. Този резултат е в съгласие с аналогични находки за други езици (в частност – испанския). Същевременно, силната корелация на декодирането при българските деца с БН, вероятно се дължи на по-фонетичната правописна система.

Заслужава внимание и фактът, че за разбирането при четене у второкласниците, освен първоначалното влияние на ФО и БН, вече доминира богатството на речниковия фонд.

Друг важен резултат са установените предиктори върху способността за плавно четене (декодиране) и разбирането при четене. Така, за декодирането на думи решаващи са скоростта на четенето, БН на букви и равнището на ФО. От друга страна, за четенето с разбиране съществени предиктори са речниковото богатство, способността за сегментиране, и БН на букви.

Заслужава да се отбележи също намерената от д-р Щерева положителна корелационна зависимост между ФО и способността за дискриминация на прозодични модели.

Бих споменал също така, без да ги разглеждам в детайли, значимите експериментални проучвания проведени от кандидатката върху слуховата преработка, декодирането и разбирането при четене.

Цитираните изследвания, освен в многобройни статии и доклади на научни форуми, са представени и обобщени в новата монография на д-р Щерева „Четенето и свързани фактори” (2018).

В тази връзка, заслужава да се подчертае, че авторката е представила богата съвременна информация върху теориите и експериментите, свързани с нейните проучвания, като тук се включва библиография от 307 заглавия. Тази информация, и обобщените анализи върху нея, ще бъдат от голяма полза както за бъдещи изследователи в същите области, така и за практикуващите

логотерапевти. Същевременно, не бих се съгласил с претенциите, че тези литературни обзори и анализи, могат да се разглеждат като теоретични приноси. Теоретичният принос се базира на собствени новооткрити факти, които променят, революционизират, или поне допълват и обогатяват нашите досегашни познания.

Накрая, искам да подчертая и големия методологичен принос на д-р Щерева. Тя умело модифицира и усъвършенства редица известни методи за тестиране, но създава и оригинални свои тестови методи. Особено се открояват нейните образователни софтуери с игри и с терапевтични занимания, както и създадената батерия от картинни тестове за фонологично осъзнаване – за римуване, за класифициране, за манипулиране, за сливане, за сегментиране и за бързо серийно назоваване. Всичко това представлява неocenim приложен принос за практическата дейност на логотерапевтите, както и за бъдещи научни изследвания по тези проблеми.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С оглед представената от кандидатката в настоящия конкурс, значителна по обем и с високо качество и значимост научна продукция, аз съм напълно убеден, че гл. ас. д-р Катерина Атанасова Щерева категорично заслужава да ѝ бъде присъдено научното и академично звание „доцент”. Нещо повече, смятам, че неговото присъждане е донякъде закъсняло, предвид 8-годишният интервал от успешно разработената и защитена докторска дисертация, а след това, непреставашата творческа активност и продуктивност на кандидатката.

Ето защо, аз призовавам членовете на уважаемото научно жури да гласуват положително при настоящия избор.

06.12.2018 г.

Член на журито: